

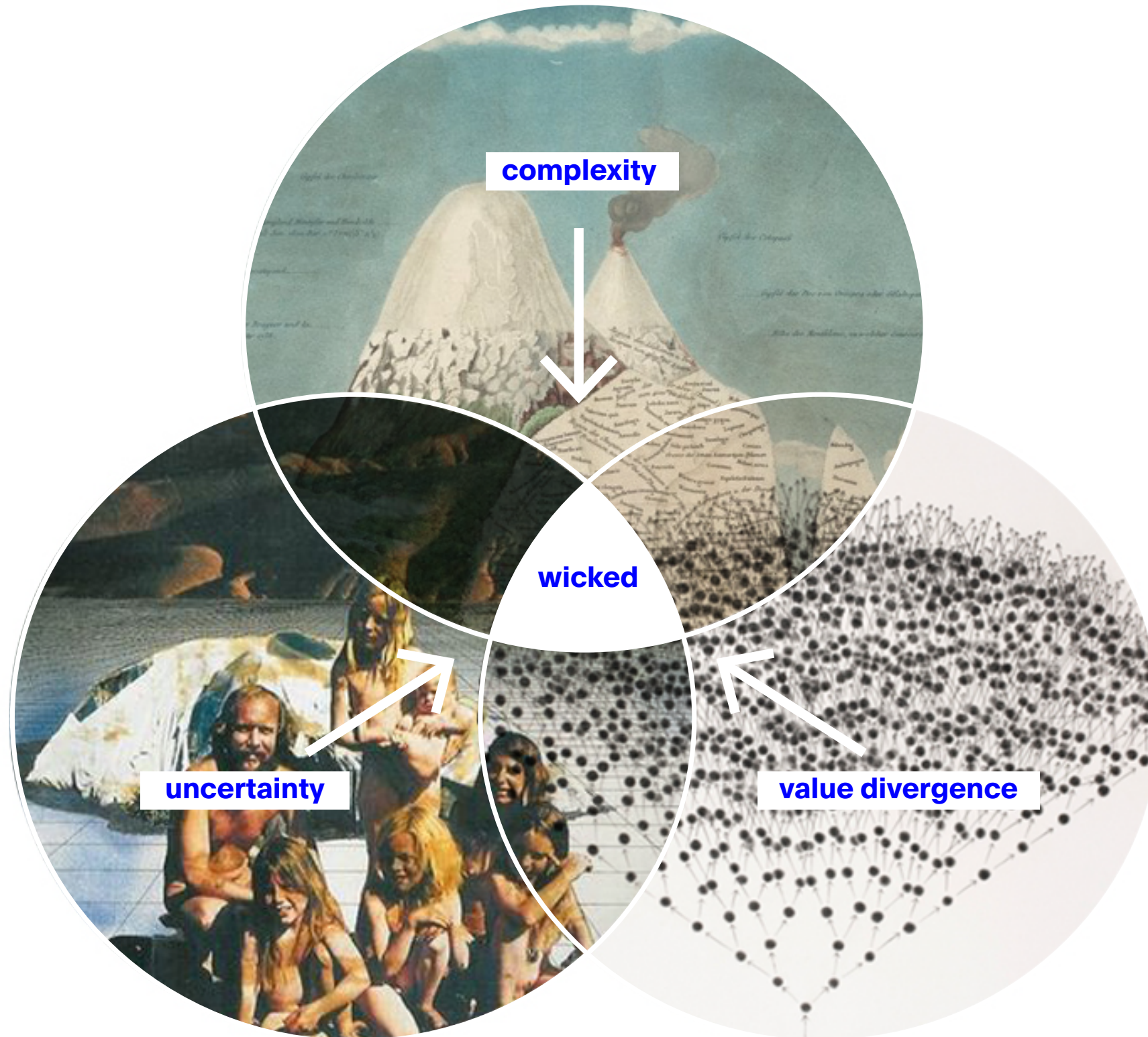
OPERATIE LANDSCHAP

**“ Een gezamenlijke
aanpak voor het
scheppen van land”**

6 juni 2050,
20:00 uur
Landschapsmeeting

Waar kunnen we landen?*

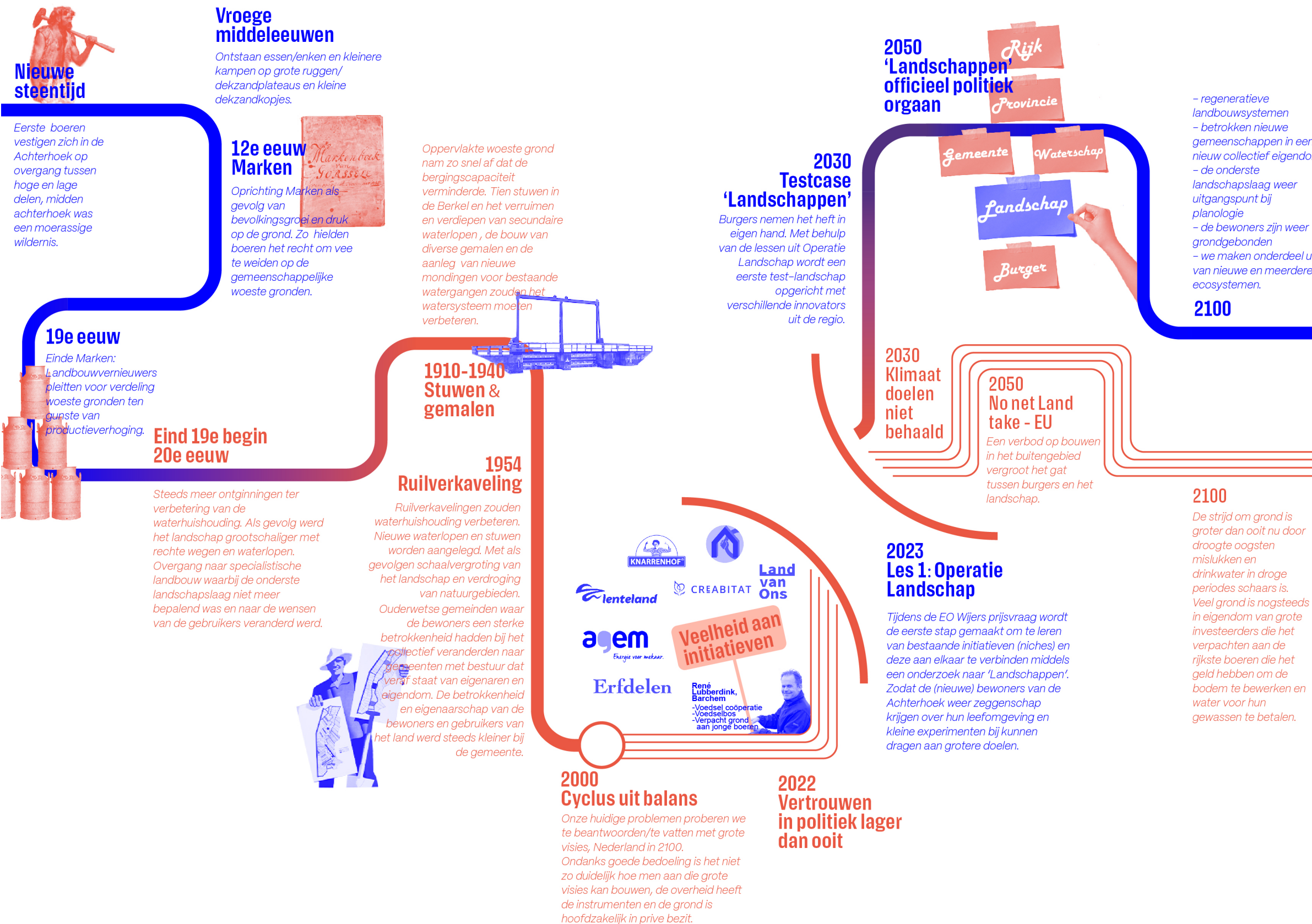
Klimaatverandering, CO² & stikstofuitstoot, stijgende ongelijkheid en 'een krimpende regio die groeit' zijn enkele van de wicked problems waar de Achterhoek mee te maken heeft. Deze complexe opgaven zijn niet middels de gangbare methoden en door huidige instituties op te lossen.

Verschillende strategieën zijn reeds bedacht om met deze opgaven aan de slag te gaan, maar als we vervolgens kijken naar 'waar?' of 'hoe?' we dit kunnen aanpakken, dan stuiten we vaak op een beperkte slagkracht, namelijk: meer dan 80% van het land in de Achterhoek is in privébezit en vaak onderworpen aan diverse marktlogica's. Als we weerstand willen bieden aan deze situatie zullen we weer een gemeenschappelijke oriëntatie moeten vinden, zullen we ergens moeten landen. Daarvoor is een kaart nodig met de posities van een nieuw politiek landschap.

Geïnspireerd door de theorie 'Right to Landscape' van ontwerper en onderzoeker Shelley Egoz vinden wij dat iedereen recht heeft op landschap (zowel bebouwd als onbebouwd) in fysieke vorm om in te wonen en herbruikbare grondstoffen uit te putten en in ontastbare vorm om sociale, economische en culturele waarde uit te halen. Een andere manier van omgaan met het land, zoals het bevorderen van de toegang tot grond (i.k.v. landbouw, maar ook recht op wonen) kan daarom een belangrijke sleutel vormen om verschillende kwesties tegelijkertijd aan te pakken en land scheppen voor iedereen mogelijk te maken.

* titel verwijzend naar gelijknamige boek van Bruno Latour

Zoeken naar oplossingen vanuit de gebiedsidentiteit

Door de eeuwen heen heeft het landschap van de Achterhoek verschillende vormen aangenomen, voornamelijk door menselijke invloed. Nu wordt het gebied mede hierdoor geconfronteerd met diverse uitdagingen. In de afgelopen jaren zijn een hele reeks toekomstvisies ontwikkeld en klimaatdoelstellingen opgesteld. Ondanks deze inspanningen blijkt de huidige trend vaak haaks te staan op deze intenties, en werkt de dagelijkse praktijk contraproductief.

Er is echter hoop, want we zien steeds meer kleinschalige initiatieven ontstaan, 'niches', die worden aangedreven door een grotere bewustwording van de gevolgen van klimaatverandering. Hoewel deze initiatieven kleine motoren voor verandering zijn, opereren ze vaak in de marge en missen ze een structureel kader om grootschalige impact te hebben.

Met ons voorstel 'Operatie Landschap' willen we geen gebiedsdekkende visie naar voor schuiven, maar een proces faciliteren waarbij vanuit 'niches' de vernieuwing tot stand komt. We gaan onderzoeken hoe vanuit de veelheid aan niches aan de wicked problems in de Achterhoek gewerkt kan worden. Hoe geven we de toekomst vorm in termen van maatschappelijke winst in plaats van dreigend verlies? Hoe kunnen we land weer meer in eigen handen nemen door de commons te herintroduceren en vanuit de gemeenschap werken aan verschillende opgaven zoals water, biodiversiteit en huisvesting? Ons voorstel richt zich daarom niet op het bieden van een kant-en-klare oplossing, maar op een gezamenlijk leerproces waarbij we vertrekken vanuit de plek zelf en de gebruikers van de plek, de aard van de plek. (Zie aanpak, slide 10).

*In het onderzoek 'From niche to mainstream' van Drift worden kleine initiatieven 'niches' genoemd. Volgens hen hebben deze niches de potentie om bij te dragen aan duurzaamheid op een grotere schaal. In onze aanpak is dit ons uitgangspunt, we zullen de initiatieven uit de achterhoek dus omschrijven als 'niches'.

De 'Landschappen*' als ruimtelijke- en organisatorische structuur

Michaël Borremans, trickland, 2002

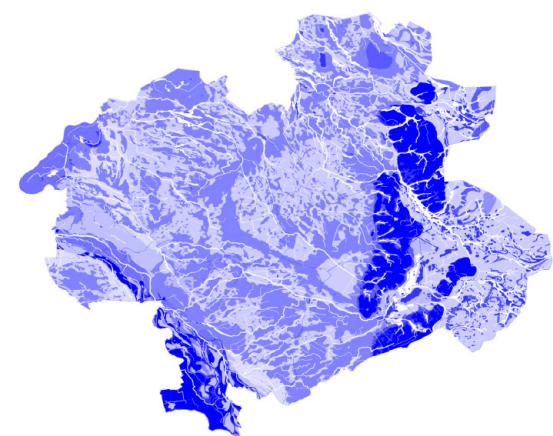
Via een omwenteling in landgebruik, -beheer en -bezit, onderzoeken we hoe we opnieuw grip kunnen krijgen op onze omgeving en de bijhorende kringlopen die uit balans zijn geraakt. Door de creatie van een nieuwe structuur tussen burger en overheid, 'de Landschappen' genaamd, introduceren we een nieuwe vorm van collectief beheer, inspraak en overlegstructuur om het scheppen van land opnieuw in eigen handen te nemen.

Naar het voorbeeld van de historische Esdorpen in de Achterhoek met brinken en gemeenschappelijke gronden, bieden 'de Landschappen' ook ruimtelijk kansen voor sociale interactie en commoning, in een steeds sterker individualiserende maatschappij. Vanuit de common, 'het Landschap', kan in eerste plaats het land opnieuw vorm krijgen. Op basis daarvan kunnen nieuwe woonvormen zich enten die bepaalde woonbehoeften binnen een gemeenschap vervullen.

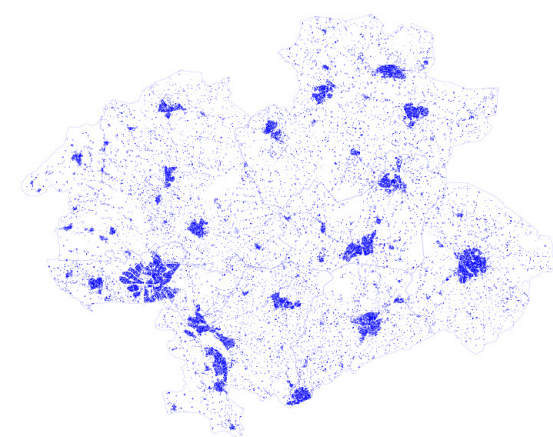
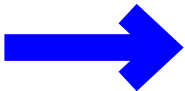
Dit idee is niet nieuw; zowel in als buiten de Achterhoek wordt er al met dergelijke praktijken geëxperimenteerd, denk aan de Achterhoekse Wooncoöperatie, Creabitat, Lenteland etc. We zijn ervan overtuigd dat het creëren van een toekomst niet gaat om het opnieuw uitvinden van recepten, maar door te leren van - en voort te bouwen op waardevolle niches. We willen daarom onderzoeken hoe we deze niches kunnen uitbreiden en versterken.

*De keuze voor het woord 'Landschappen' vormt een knipoog naar de oorsprong van het ontstaan van de waterschappen. De werking refereert ook gedeeltelijk naar de organisatie van de Esdorpen en naar de Marken van vroeger. Het betreft daarmee zowel een ruimtelijke afbakening van een gebied als een organisatiestructuur.

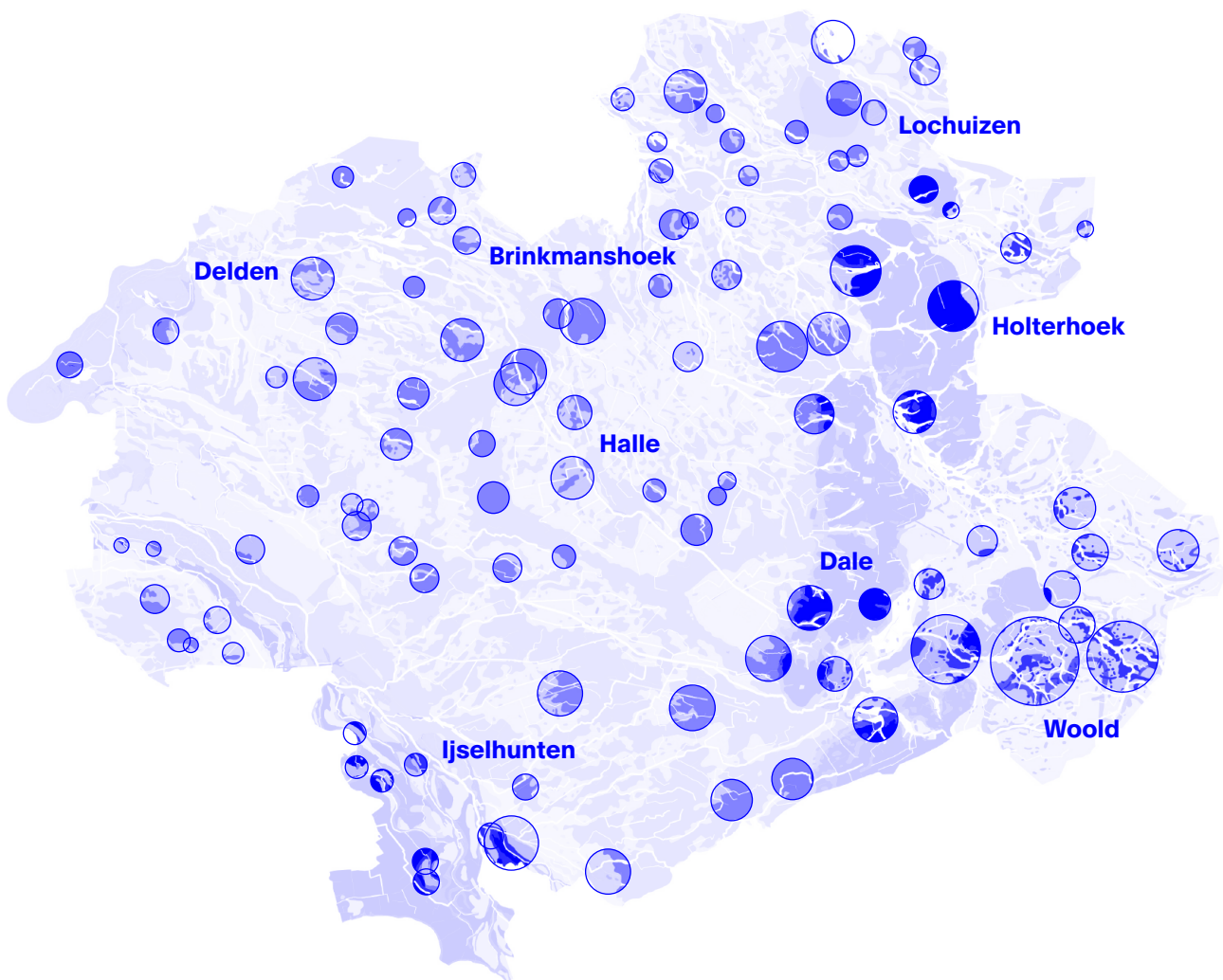
Een shift in aanpak betekent ook een shift in schaal

van gebiedsdekkend visie

en visies op stedelijk niveau

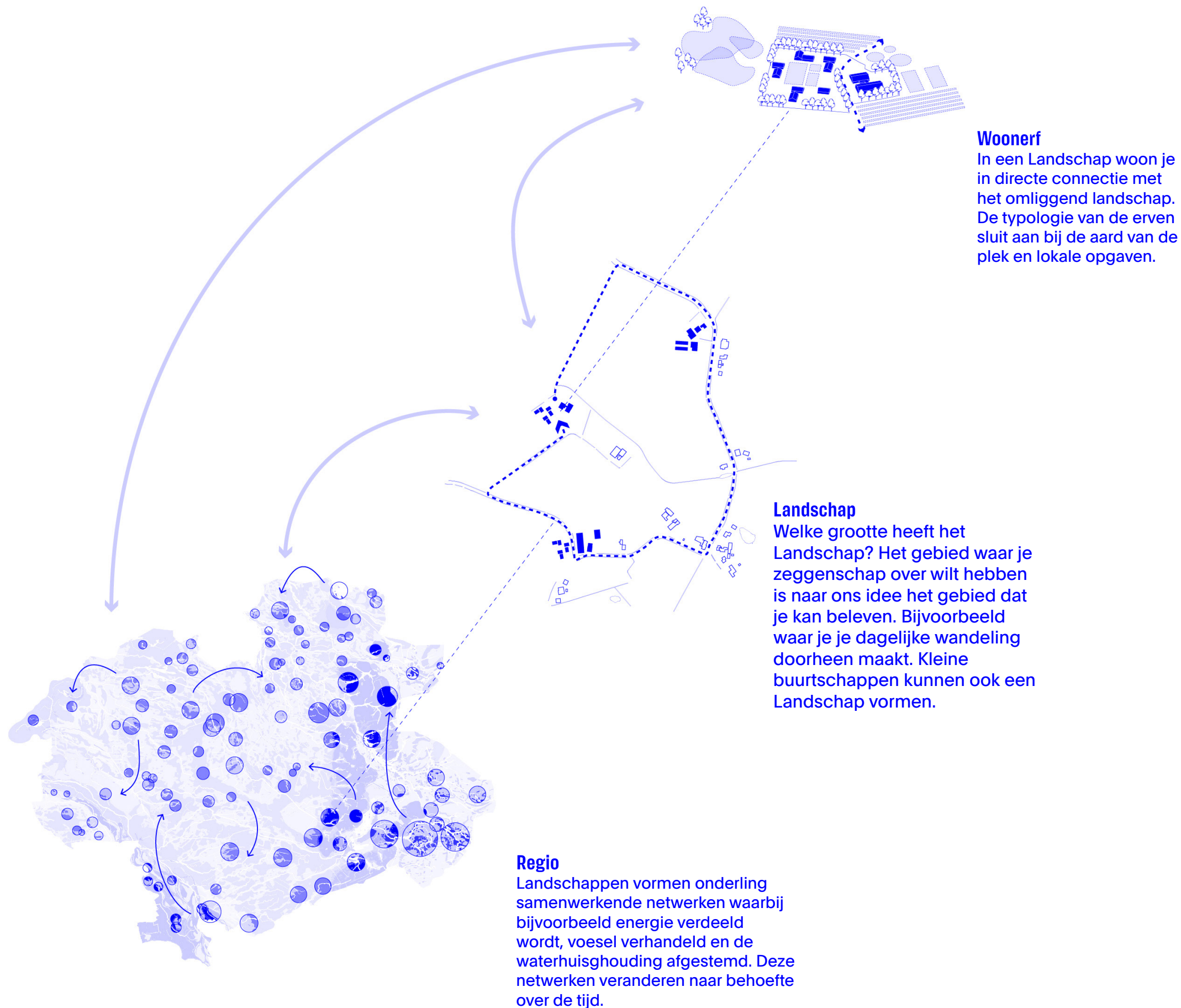

naar de schaal van nieuwe 'Landschappen'

Hoewel we gewend zijn om te werken op gebiedsdekkend niveau, of binnen de context van bijvoorbeeld een stad, dwingt de aanpak vanuit niches ook een verschuiving in schaalniveau.

Binnen alle huidige dynamieken en structuren is de schaal van de gemeenschap degene die vaak over het hoofd wordt gezien. Toch biedt deze belangrijke aanknopingspunten om een brug te slaan tussen regionale opgaven en collectief handelen. Ze biedt handvatten om opnieuw ruimtelijke en functionele verwevenheid te scheppen in een versplinterd gebied, als lijm tussen gescheiden, individuele entiteiten en een bredere ecologische structuur. Via het concept van Landschappen gaan we daarom op zoek naar een meer geïntegreerde aanpak, waarbij verschillende opgaven op kleinere schaal, bijvoorbeeld die van het buurtschap, worden bekeken. Zoals vroeger de Esdorpen mee het land schiepen, willen we kijken hoe via Landschappen het land waar we werken en wonen opnieuw vorm kan krijgen.

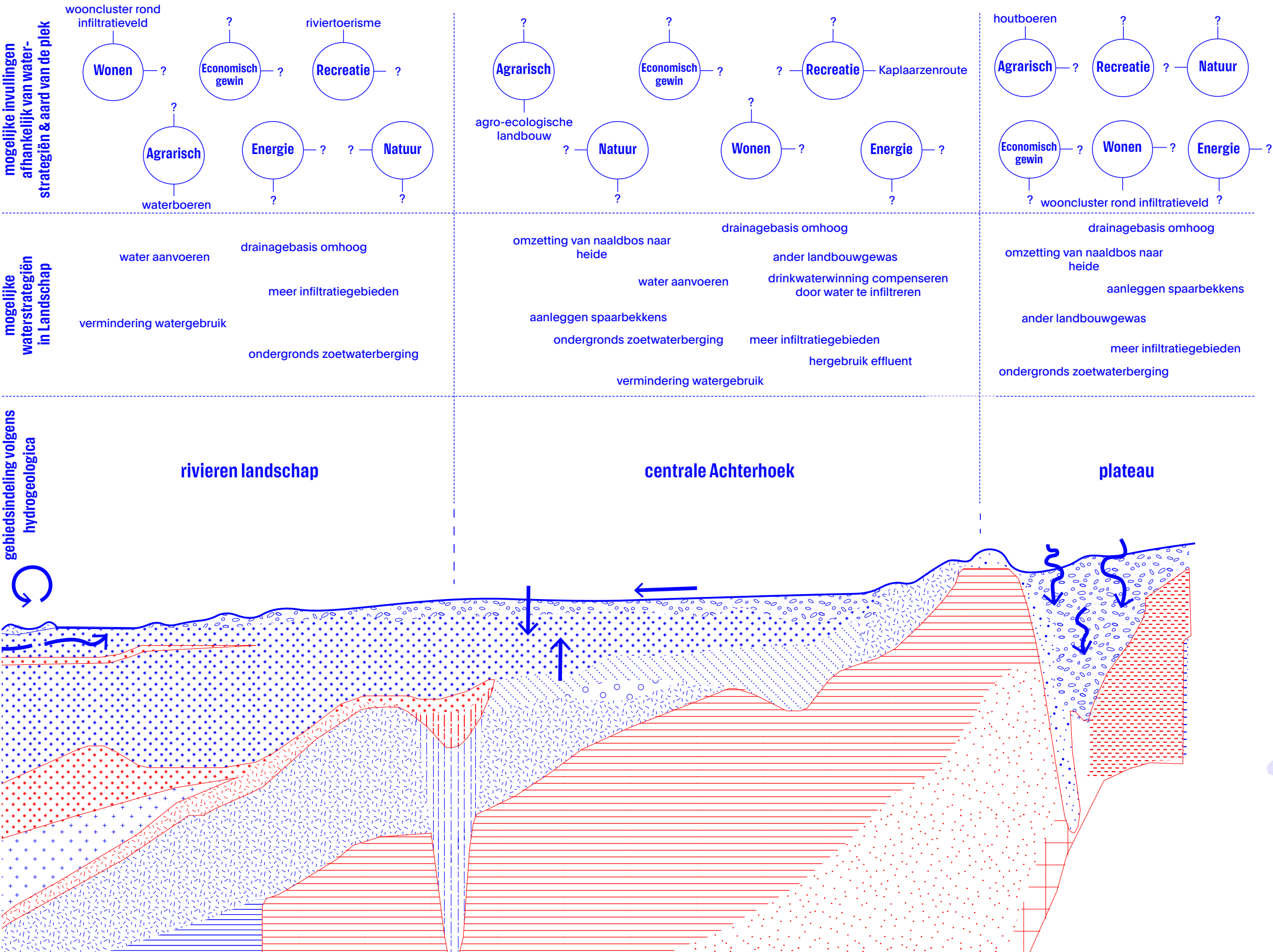
Dansen tussen de schalen

Een duurzame visie positioneert elke interventie, klein en groot, tegenover het gehele systeem en vergt een continue pendelbeweging tussen de schalen en bijbehorende actoren. Ook al focussen we hier op de schaal van het Landschap, iedere ingreep hangt vast aan, en heeft impact op de grote (regio) én de kleine schaal (het erf). Elk schaalniveau spreekt op zijn beurt andere actoren aan en vereist nieuwe typen van samenwerking. Samen dragen ze bij aan de werking van 1 systeem.

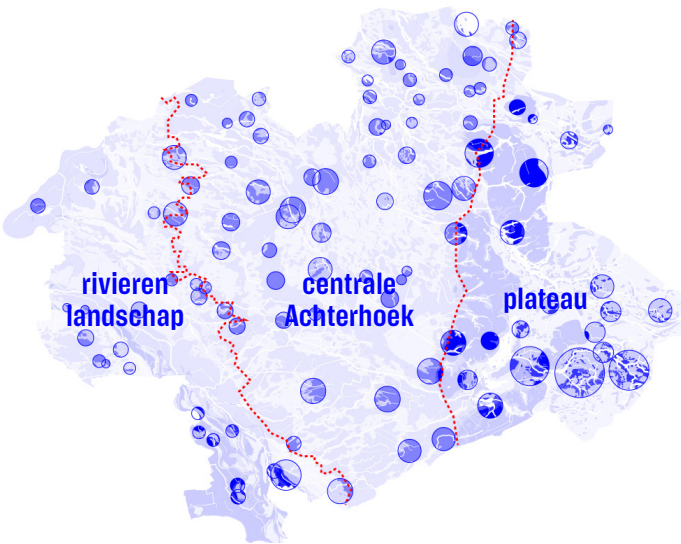
Verschillende 'Landschappen'

Diverse rollen vanuit hydrogeo-logica's

Om tot Landschappen te komen, die kringlopen opnieuw in balans brengen, is het nodig om te begrijpen hoe bebouwing, landgebruik, water en bodem op elkaar inspelen. Zoals de aanwezigheid van water en de vruchtbaarheid van de bodem vroeger bepaalden waar de Estdorpen zich vestigden, gewerkt, geteeld werd, gaan we op zoek naar hoe deze elementen opnieuw bepalend kunnen zijn voor de rol die de verschillende Landschappen opnemen.

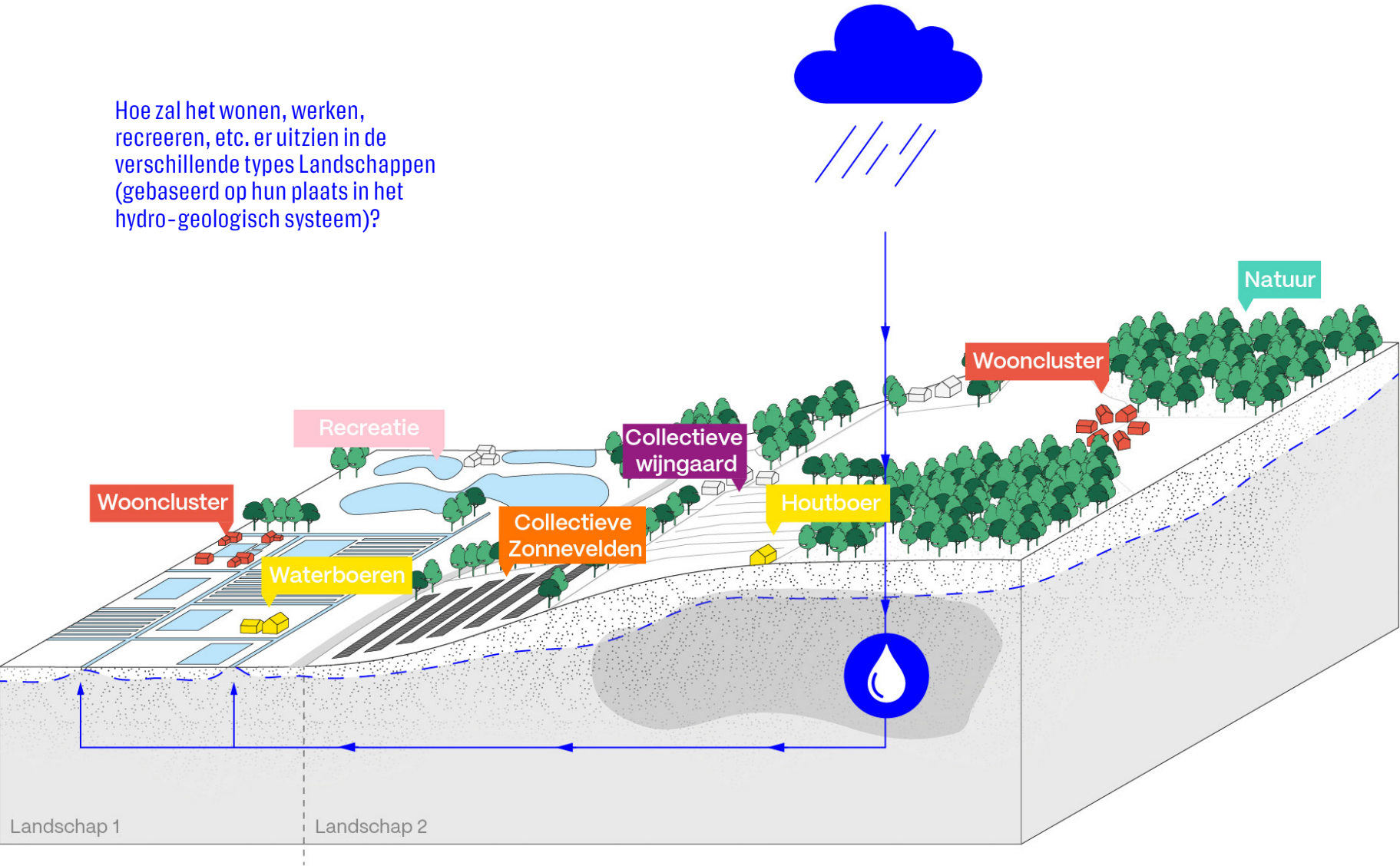
Bodem beschouwen we daarbij niet langer als een neutraal oppervlak, maar als een levende en dynamische laag die op basis van haar samenstelling en eigenschappen sturend kan zijn voor ruimtelijke projecten. Zo kan een Landschap een andere rol en gedaante krijgen naargelang haar positie in het hydrogeologisch systeem.

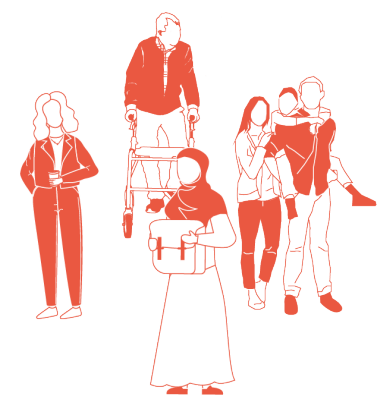
strategieën gebaseerd op de studie 'Aanpak droogte in de Achterhoek', door H+N+S

Naar een uitwerking van een Landschap

Hoe zal het wonen, werken, recreëren, etc. er uitzien in de verschillende types Landschappen (gebaseerd op hun plaats in het hydro-geologisch systeem)?

Hoe een Landschap er uit zou kunnen zien, beheerd worden, etc. vormt de onderzoeksvraag die we samen met verschillende partners van de regio willen bekijken. Onder andere de vragen die op deze en de volgende slide worden gesteld, willen we proberen te beantwoorden middels een ruimtelijk/systematisch ontwerp en beeldend narratief op de schaal van de regio, het Landschap en de woonomgeving.

Wie wonen er in het Landschap van de toekomst: (Stoppende) boeren, huidige bewoners, starters, studenten, nieuwe bewoners (statushouders, uit het westen)?

Wonen

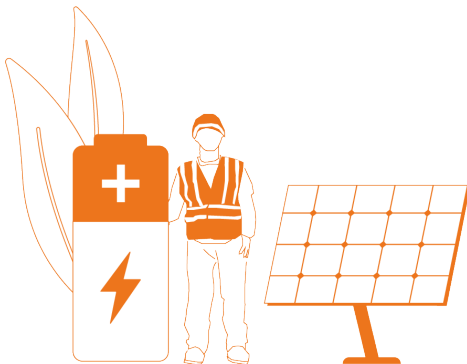
Wat zijn de verschillende businessmodellen die de Landschappen economisch realistisch maken?

Economisch
gewin

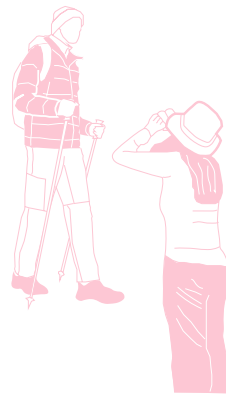
Hoe kan de gemeenschap profiteren van de landbouw binnen een Landschap?

Agrarisch

Kan een Landschap eigenaar worden van duurzame energie en deze uitwisselen met andere Landschappen?

Energie

Welke rol hebben Landschappen in het faciliteren van recreatie voor bijvoorbeeld bezoekers van het gebied?

Recreatie

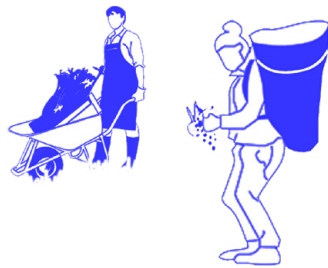
Welke vormen van natuur kunnen er ontstaan? Kunnen dieren en planten ook onderdeel uitmaken van een Landschap?

Natuur

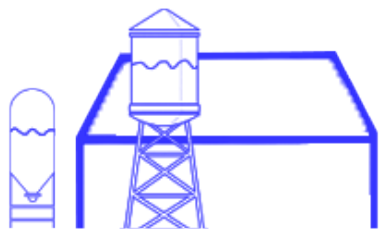
Naar een uitwerking van een Landschap

Hoe werkt het Landschap als democratisch systeem?

Wie zijn de Landschappers van de toekomst?

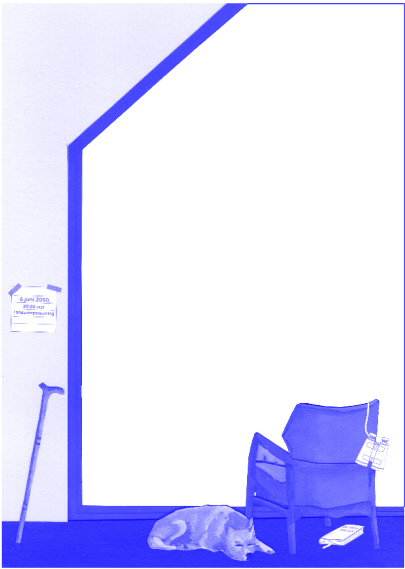
Welke nieuwe economiën kunnen er ontstaan binnen/tussen de Landschappen?

Welke rol speelt het Landschap in de beleving van de regio?

Welke nieuwe verhalen ontstaan er rond het Landschap?

Hoe en door wie wordt er gewoond?

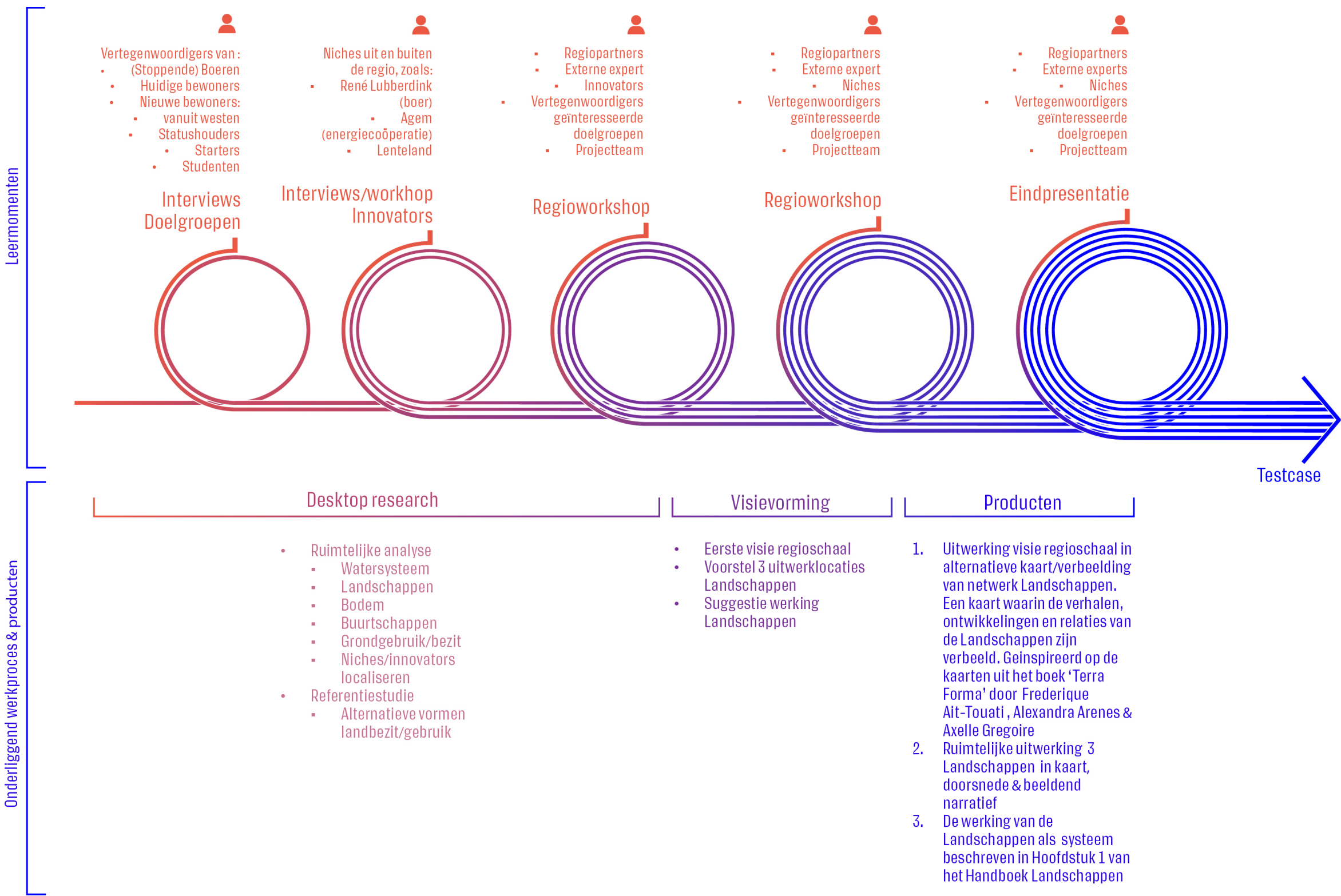

Welke relatie heeft de leefomgeving met het omliggende landschap?

Welke invulling krijgt het omliggende landschap?

Operatie Landschap als gemeenschappelijk leertraject

Ons doel binnen deze opdracht is niet om DE oplossing te bieden. De toekomst is onzeker en complex, en vereist niet één enkel antwoord. We zijn ons er daarom van bewust dat we niet alles kunnen herleiden tot de schaal van Landschappen en dat er ook op andere fronten gewerkt zal moeten worden. Wél geloven we dat we met 'Operatie Landschap' een puzzelstukje kunnen aanreiken.

Via interactie met bestaande niches, maar ook inspiratiesessies met experts willen we een stapje zetten in de richting van het verwezenlijken van de Landschappen. De regioworkshops kunnen worden ingericht rond een thema zoals 'commoning' of 'nieuwe businessmodellen' waarbij externe experts ons gezamenlijk meenemen in deze onderwerpen. Op deze manier vormt Operatie Landschap niet het einde, maar wel de start van een langer proces.

We zien de prijsvraag dus als een gezamenlijke zoektocht met de regio en betrokken actoren om te kijken hoe we vanuit de kennis van verschillende bestaande niches kunnen bouwen aan een nieuwe toekomst voor de Achterhoek. Een toekomst die door een andere kijk op landgebruik, -beheer en -bezit een antwoord weet te bieden op vraagstukken zoals klimaatverandering en huisvesting.